

A KÖZJAVAK ELMÉLETÉNEK TÉVEDÉSEI ÉS A BIZTONSÁG ELŐÁLLÍTÁSA

HANS-HERMANN HOPPE

HANS-HERMANN HOPPE

A közjavak elméletének tévedései és a biztonság előállítása

Fordította: Táborszki Bálint

1849-ben, amikor az uralkodó ideológiai erő még mindig a klasszikus liberalizmus volt, a „közgazdász” és a „szocialista” szavakat pedig általában antonímiának tartották, Gustave de Molinari, egy nevezetes belga közgazdász így írt:

Ha van jól megalapozott igazság a politikai gazdaságtanban, akkor az ez: minden esetben, az összes árucikk kapcsán, amely a fogyasztó megfogható vagy megfoghatatlan szükségét elégíti ki, a fogyasztó elsődleges érdeke, hogy szabad maradjon a munka és a kereskedelem, mivel a munka és a kereskedelem szabadsága szükségszerűen és végérvényesen az ár maximális csökkenését eredményezi. Valamint ez: bármely árucikkről legyen szó, mindig a vásárló érdekének kell érvényesülnie a termelő érdekei felett. Nos, ezeknek az elveknek a követése során az ember a következő megkerülhetetlen következtetésre jut: a biztonság termelését – e megfoghatatlan árucikk fogyasztói érdekében – alá kell vetni a szabad verseny törvényének. Amelyből az következik, hogy egyetlen kormánynak sem állhatna jogában megakadályozni, hogy egy másik kormány versenybe szálljon vele, vagy megkövetelni a biztonság fogyasztóitól, hogy kizárólag hozzá forduljanak ezért az árucikkért.¹

¹ Gustave de Molinari, *The Production of Security*, 3. o.

Mindehhez az érveléshez ezt a megjegyzést fűzi: „Ez vagy logikus és igaz, vagy az elvek, amelyek a gazdaságtudomány alapszik, érvénytelenek.”²

Nyilvánvalóan egyetlen út vezet kifelé ebből a (legalábbis minden szocialistának) kellemetlen következtetésből: úgy érvelni, hogy vannak bizonyos javak, amelyekre valami különleges oknál fogva nem vonatkozik a fenti gazdasági érvelés. Ennek bizonyítására vállalkoztak az úgynevezett közjóság-teoretikusok.³ Viszont demonstrálni fogom, hogy valójában nem létezik semmilyen különleges jószág vagy különleges ok, illetve hogy a biztonság termelése nem jelent különösebb problémát, mint bármely más jószág vagy szolgáltatás termelése; legyen az ház, sajt vagy biztosítás. Számtalan követője ellenére a teljes közjóság-elmélet hibás, felcifrázott érvelés belső következetlenségekkel és non sequitur hibákkal teletűzdelve, ami a népszerű előítéletekre és a feltételezett hiedelmekre apellál és velük játszik, de teljesen nélkülözi a tudományos minőséget.⁴

Hogyan fest tehát a menekülőút, amit a szocialista közgazdászok Molinari következtetésének elkerülésére találtak ki? Molinari kora óta általánosabb igennel válaszolni a kérdésre, hogy vannak-e javak, amelyekre különböző gazdasági elemzés vonatkozik. Ami azt illeti, szinte lehetetlen akár csak egyetlen olyan kortárs gazdaságtani tankönyvet találni, ami nem hangsúlyozza ki a megkülönböztetés

² uo. 4. o.

³ A közjóság-teoretikusok különböző megközelítéséért lásd James M. Buchanan és Gordon Tullock, *The Calculus of Consent*; James M. Buchanan, *The Public Finances*; ua. *The Limits of Liberty*; Gordon Tullock, *Private Wants, Public Means*; Mancur Olson, *The Logic of Collective Action*; William J. Baumol, *Welfare Economics and the Theory of the State*.

⁴ A következőkről lásd Murray N. Rothbard, *Man, Economy and State*; 883. o.; ua. „The Myth of Neutral Taxation,” *Cato Journal*; Walter Block, „Free Market Transportation: Denationalizing the Roads,” *Journal of Libertarian Studies* 3, 2. szám; ua. „Public Goods and Externalities: The Case of Roads,” *Journal of Libertarian Studies* 7, 1. szám.

alapvető fontosságát a magánjavak között – amelyekre vonatkozóan általában elismerik a kapitalista rend gazdasági felsőbbrendűségét – és a közjavak között, amelyekre vonatkozóan általában tagadják azt.⁵ Azt mondják, bizonyos javak és szolgáltatások (a biztonságot beleértve) különlegeseek, mivel élvezetüket nem lehet azokra korlátozni, akik ténylegesen finanszírozták a termelésüket. Ehelyett azok is hasznot húznak belőlük, akik nem vesznek részt a finanszírozásukban. Az ilyen javakat közjavaknak vagy közszolgáltatásoknak nevezik (a magánjavakkal vagy magánszolgáltatásokkal szemben, amelyek kizárólag azoknak nyújtanak hasznot, akik ténylegesen fizetnek értük). Úgy érvelnek, hogy a közjavak e különleges vonása miatt a piac képtelen megtermelni őket, vagy legalábbis nem elegendő mennyiségben és minőségben; ebből fakadóan megkövetelt a kompenzációs állami cselekvés.⁶

A példák, amiket a különböző szerzők nyújtanak az állítólagos közjavakra, jelentősen eltérnek. A szerzők gyakran egyazon jószágot vagy szolgáltatást másképp osztályozzák, vitatva szinte minden jószág

⁵ Lásd például William J. Baumol és Alan S. Blinder, *Economics, Principles and Policy*, 31. fejezet.

⁶ Egy másik gyakran használt kritérium a közjavakra a „nem vetélkedő fogyasztás.” Általában mindkét kritérium egybeesik: Amikor nem lehet kizárni a potyautasokat, lehetséges a nem vetélkedő fogyasztás; és amikor ki lehet zárni őket, a fogyasztás vetélkedővé válik, vagy legalábbis úgy tűnik. Viszont ahogy a közjószág-teoretikusok érvelnek, ez az egybeesés nem tökéletes. Azt mondják, lehetséges, hogy noha kizárhatók a potyautasok, bevonásuk semmilyen további költséggel nem jár (azaz a potyautasok beengedésének határköltsége nulla), és nem fog csökkenést eredményezni a másoknak elérhető jószág fogyasztásában, ha beengedik a potyautast. Az ilyen jószág is közjózágnak minősülne. És mivel a szabadpiacon gyakorolnák a kizárást, a jószág pedig nem volna elérhető nem vetélkedő fogyasztásra mindenkinek, akinek máskülönben lehetne – hiába nem járna ez semmilyen további költséggel – ez az államista-szocialista logika szerint egy piaci kudarcnak, azaz szuboptimális fogyasztási szintnek minősülne. (Egy mozi például lehet csak félig tele – tehát „költségmentes” lehet a további nézők díjtalan beengedése – és az, hogy ők nézik a filmet, úgyszintén nem befolyásolná szükségszerűen a fizető nézőket; így a film közjózágnak minősülne. Viszont mivel a mozi tulajdonosa kizárást gyakorolna ahelyett, hogy hagyja a potyautasokat élvezni egy „költségmentes” előadást, a mozik megérették az államosításra.) A számos tévedéssel kapcsolatban, amit a közjavak a nem vetélkedő fogyasztás tekintetében történő definiálása magába foglal, lásd a 12. és 17. jegyzetet lent.

besorolását, ami világosan előre sejteti a teljes megkülönböztetés illuzórikus jellegét.⁷ Ennek ellenére néhány példa, ami közjószágként népszerűségnek örvend a tűzoltóság, ami megakadályozza, hogy lángra kapjon egy szomszéd háza, így a szomszéd is profitál az én tűzoltóságomból, függetlenül attól, hogy nem járult hozzá semmivel annak finanszírozásához; vagy a rendőrség, ami azzal, hogy a tulajdonom körül járőrözik, a szomszédom tulajdonától is elijeszti a lehetséges betörőket, bár a szomszéd nem segített finanszírozni a járőröket; vagy a világítótorony – egy példa, ami kifejezetten kedves a közgazdászoknak⁸ – ami segít egy hajónak megtalálni az útját, bár a hajó tulajdonosa egy fillérrel sem járult hozzá annak megépítéséhez vagy fenntartásához.

Mielőtt folytatnánk a közjavak elméletének bemutatását és kritikus vizsgálatát, ki fogom nyomozni, mennyire használható a magánjavak és a közjavak közötti különbségtétel annak eldöntésében, hogy mit termeljenek magán úton és mit biztosítson, vagy minek segítse a biztosítását az állam. Még a legfelületesebb vizsgálat sem tudná elkerülni annak megvilágítását, hogy az állítólagos kizárhatatlanság-kritérium ahelyett, hogy ésszerű megoldást adna, komoly bajba keveri az embert. Míg első látásra úgy tűnhet, hogy az állam által biztosított javak és szolgáltatások közül néhány valóban közjószágnak minősülhet, az semmiképpen sem nyilvánvaló, mennyi kerülhet a közjavak címsora alá az államok által ténylegesen termelt javak és szolgáltatások közül. A vasutak, a postai szolgáltatások, a telefon, az utcák és a hasonlók használata látszólag korlátozható azokra az emberekre, akik ténylegesen finanszírozzák őket, így magánjószágnak tűnnek. És úgy fest, ugyanez a helyzet a többdimenziós, „biztonság” nevű jószág számos elemével is:

⁷ Erről a témáról lásd Walter Block, „Public Goods and Externalities.”

⁸ Lásd például Buchanan, *The Public Finances*, 23. o.; Paul Samuelson, *Economics*, 166. o.

magánjóságnak kell minősülnie mindennek, amire biztosítást lehet kötni. Viszont ez nem elegendő. Mint ahogy az állam által biztosított javak közül számos magánjóságnak tűnik, úgy látszólag számos magánúton termelt jószág is a közjavak kategóriájába tartozik. Szomszédjaim nyilván profitálnának a jól gondozott rózsakertemből – anélkül élvezhetik a látványát, hogy valaha is segítenének nekem kertészkedni. Ugyanez igaz mindenféle fejlesztésre, amit a tulajdonossal végezhetnék, ami a szomszédos tulajdonok értékét is növelné. Még azok is profitálnak egy utcai zenész előadásából, akik nem dobnak pénzt a kalapjába. Azok az utastársak is profitálnak a dezodoromból, akik nem segédkeztek megvenni azt. És mindenki, aki valaha találkozik velem, profitál a pénzügyi segítségük hiányában tett erőfeszítésből, hogy a leginkább szerethető emberré változtassam magam. Nos, tehát mindezen javakat – rózsakerteket, ingatlanfejlesztéseket, utcai zenét, dezodorokat, személyiségfejlődéseket – mivel világosan a közjavak jellemzőivel rendelkeznek, az államnak, vagy az állam segítségével kell biztosítani?

Ahogy a magánúton termelt javak példája mutatja, valami komoly probléma van a közjóság-teoretikusok tézisével, miszerint a közjavakat nem lehet magánúton termelni, hanem az állami beavatkozás szükséges hozzájuk. Nyilván biztosíthatják őket a piacok. Ráadásul a történelmi bizonyíték azt mutatja, hogy egyszer a múltban valójában magánvállalkozók biztosították, vagy akár ma is biztosítják egyik vagy másik országban azokat az úgynevezett közjavakat, amiket most államok biztosítanak. Például a postai szolgáltatás egyszer szinte mindenhol magán volt; az utcákat magánúton finanszírozták és néha mind a mai napig ezt teszik; eredetileg még a hőn szeretett világítótornyok is magánvállalkozás eredményei voltak;⁹ léteztek magánrendőrségek, nyomozók és arbitrátorok; és a betegek, a

⁹ Lásd Ronald Coase, „The Lighthouse in Economics,” *Journal of law and Economics* 17.

szegények, az öregek, az árvák és az özvegyek megsegítése hagyományosan a jótékonyági magán szervezetek feladata volt. Tehát azt, hogy az efféle dolgokat nem képes megtermelni egy tiszta piaci rendszer, százszorosan megcáfolta a tapasztalat.

Ettől eltekintve más nehézségek is felmerülnek, amikor a közjavak-magánjavak különbségtételt használják annak eldöntésére, hogy mit és mit ne hagyjanak a piacra. Például mi van akkor, ha az úgynevezett közjavak termelése nem pozitív, hanem negatív következményekkel jár másokra nézve, vagy ha a következmények pozitívak néhányaknak és negatívak másoknak? Mi van akkor, ha a szomszéd, akinek az én tűzoltóim megmentették a házát a leégéstől, arra vágyott (talán mert túlbiztosították), hogy leégjen; vagy ha a szomszédjaim gyűlölik a rózsákat, vagy az útitársaim undorítónak találják a dezodorom illatát? Emellett a technológiai változások megváltoztathatják egy adott jószág jellemét. Például a kábeltévé kifejlesztésével egy jószág, ami korábban (látszólag) közjószág volt, magánjózággá vált. És ugyanígy megváltoztathatja egy jószág magán- vagy közjellegét a tulajdonra – a tulajdon birtokbavételére – vonatkozó törvények változása. A világítótorony például csak annyiban közjószág, amennyiben a tenger köz- (nem pedig magán-) tulajdonban van. De ha megengedett lenne az óceán darabjainak a magántulajdonlása, ahogy egy tisztán kapitalista társadalmi rendszerben volna, akkor – mivel a világítótorony csak egy korlátozott területet világít be – nyilván lehetséges lenne kizárni a nemfizetőket a szolgáltatás élvezetéből.

Elhagyva a téma tárgyalásának e valamelyest felületes szintjét és alaposabban megvizsgálva a magánjavak és a közjavak közötti különbséget felfedezzük, hogy a különbségtétel teljesen illuzórikus. Nincsen világos dichotómia a magán- és a közjavak között, lényegében pont ezért van annyi nézeteltérés egy adott jószág besorolásáról. Minden jószág többé-kevésbé magán- vagy közjószág, magán/köz- volta pedig folyamatosan változhat – illetve változik is, amint az

emberek értékei és értékítéletei változnak és amint a népesség összetételében változás megy végbe. Annak megértéséhez, hogy sosem esnek egyszer s mindenkorra az egyik vagy a másik kategóriájába, az embernek fel kell idéznie, hogy mi tesz valamit jószággá. Ahhoz, hogy valami jószág legyen, valakinek szűkösként kell tekintenie rá és szűkösként kell kezelnie azt. Valami nem jószág, mint olyan - ami azt jelenti, hogy a javak kizárólag a szemlélő szemében javak. Semmi sem jószág, hacsak legalább egyvalaki szubjektíven annak nem értékeli. De ebben az esetben - ha a javak sosem javak-mint-olyan; ha semmilyen fizikai-kémiai elemzés nem azonosíthat valamit gazdasági jószággként - nyilvánvalóan nincsenek rögzített, objektív kritériumai a javak köz- vagy magánjószággként való besorolásának. Sosem lehetnek magánjavak vagy közjavak mint olyan. Magán- vagy közjellegük attól függ, milyen kevés vagy milyen sok ember tartja őket javaknak, annak a foka pedig, hogy mennyire magán vagy közjavak, úgy változik, ahogyan ezek az értékítéletek változnak és terjednek egytől a végtelenig. Tehát még a látszólag teljesen magán dolgok is lehetnek közjavak, mint a lakásom belső elrendezése vagy az alsónadrágom színe, amint valaki más elkezd törődni velük.¹⁰ És a látszólag közjavak, mint a házam külseje vagy a felsőm színe is szélsőségesen magánjavakká változhatnak, amint azok megszűnnek érdekelni más embereket. Ráadásul minden jószág újra és újra megváltoztathatja jellegét; sőt, egy köz- vagy magánjószág akár köz- vagy magán „rosszá” is átváltozhat, vagy fordítva, kizárólag e törődéstől vagy nemtörődéstől függően. Ha ez így van, akkor semmilyen döntést nem lehet a javak magán vagy köz besorolására alapozni.¹¹ Ami azt illeti, ha így tennénk,

¹⁰ Lásd például a Block által felhozott ironikus érvet amellett, hogy a zoknik közjavak a „Public Goods and Externalities” tanulmányban.

¹¹ Bármilyen félreértést elkerülendő, minden egyes termelő és a termelők minden közös döntést hozó szövetkezete bármikor dönthet arról, hogy termeljen-e vagy ne egy jószágot az adott cikk magánságára vagy községére alapozva. Valójában folyamatosan hoznak döntéseket arról, hogy termeljenek-e egy közjószágot magán úton vagy sem egy piacgazdaság keretein belül. Ami

akkor szükségessé válna megkérdezni gyakorlatilag minden egyént minden egyes jószággal kapcsolatban, hogy törődik-e azzal – pozitívan vagy negatívan, és talán, hogy mennyire – annak meghatározása végett, hogy ki profitálna miből, és ebből következően kinek kellene részt vennie a jószág finanszírozásában. (És honnan tudhatná az ember, hogy igazat mondanak?) Úgyszintén szükséges lenne folyamatosan nyomon követni az összes értékítélet minden változását, eredményképp egyetlen végleges döntést sem lehetne hozni bármi megtermeléséről, és az abszurd elmélet következményeképp mindannyian rég halottak volnánk.¹²

De ha az ember figyelmen kívül hagyná az összes iménti nehézséget, és hajlandó volna elismerni az érv kedvéért, hogy megállja a helyét a magánjószág-közjószág különbségét, az érv nem bizonyítaná, amit bizonyítania kellene. Arra sem biztosít perdöntő okokat, hogy miért kellene a közjavakat – feltételezve hogy a javak külön kategóriájaként léteznek – egyáltalán megtermelni, vagy miért az állam termelje őket magánvállalatok helyett. Lényegében ezt

lehetetlen, az eldönteni, hogy figyelmen kívül hagyjuk-e a szabadpiac működését egy jószág magánságának vagy községének értékelésére alapozva.

¹² Valójában tehát a magán és a közjavak közötti különbségtétel a közgazdaságtan pre-szubjektivista korába való visszazuhanás. A szubjektivista közgazdaságtan nézőpontjából nem létezik jószág, amit objektíven a magán vagy a köz kategóriába lehet sorolni. Lényegében ezért bukik el a közjavak második felvetett kritériuma is – a nem vetélkedő fogyasztás megengedése (lásd 6. megjegyzés fentebb). Hiszen hogyan volna képes egy kívülálló megfigyelő meghatározni, hogy egy további potyautas díjnélküli beengedése valóban nem vezetne-e jószág mások általi fogyasztásának csökkenéséhez? Nyilván sehogy nem volna képes objektíven megállapítani. Igazából megeshet, hogy jelentősen lecsökkentené egy ember filmnézésének vagy vezetésének az élvezeti értékét, ha többeket engednének be a moziba vagy az útra. Ismét, annak megállapításához, hogy ez-e a helyzet, az embernek meg kellene kérdeznie minden egyént – és lehet, hogy nem egyezne bele mindenki (akkor mi lenne?). Továbbá mivel még a nem vetélkedő fogyasztást lehetővé tevő jószág sem szabad jószág, előbb-utóbb „zsúfolódás” következne be további potyautasok beengedése következtében, tehát mindenkit meg kellene kérdezni a megfelelő „határról.” Ráadásul az én fogyasztásomat vagy befolyásolja, vagy nem, hogy ki az akit díjtalanul engednek be, tehát erről is meg kellene kérdezni. Végül pedig az idő múlásával mindenki megváltoztathatja a véleményét minderről. Tehát ugyanúgy lehetetlen eldönteni a nem vetélkedő fogyasztás alapján, hogy egy jószágot államilag kell-e termelni (a magántermelés helyett), mint a kizárhatatlanság alapján (lásd még 17. jegyzet lentebb).

mondja a közjavak elmélete, az imént említett fogalmi megkülönböztetést bevezetve: a közjavak pozitív hatásai azokra, akik semmivel sem járultak hozzá a termelésükhöz vagy a finanszírozásukhoz azt bizonyítják, hogy ezek a javak kívánatosak. De nyilvánvalóan nem termelnék meg őket, vagy legalábbis nem elégséges mennyiségben és minőségben egy szabad, kompetitív piacon, mivel nem járulna mindenki pénzügyileg a termelésükhöz, aki profitál belőle. E javak megtermelése érdekében (amelyek nyilvánvalóan kívánatosak, de máskülönben nem termelnék meg őket) be kell ugrania az államnak és segítenie kell a termelésüket. Az efféle érvelés, ami megtalálható szinte minden gazdaságtani tankönyvben (Nobel díjasokat beleértve),¹³ két szempontból teljesen téves.

Egyrészt, hogy arra a következtetésre jusson, hogy az államnak kell biztosítania a közjavakat, amiket máskülönben nem termelnének, az embernek be kell csempésznie egy normát az érvláncolatába. Máskülönben abból az állításból, hogy bizonyos különleges jellemvonásuk miatt nem termelnének meg bizonyos javakat, az ember sosem tudná elérni a konklúziót, miszerint meg kell termelni ezeket a javakat. De ha egy normára támaszkodnak a következtetésük igazolásához, a közjószág-teoretikusok nyilvánvalóan elhagyták a közgazdaságtan mint pozitív, wertfrei tudomány határait. Ehelyett átléptek a moralitás vagy az etika birodalmába, az ember pedig azt várná, hogy felkínálnak neki egy etikai elméletet, hogy legitim módon tegyék amit tesznek, és igazoltan vonják le következtetésüket. De nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a közjószág-elmélet irodalmában

¹³ Lásd Paul Samuelson, „The Pure Theory of Public Expenditure,” *Review of Economics and Statistics*; ua. *Economics*, 8. fejezet; Milton Friedman, *Capitalism and Freedom*, 2. fejezet; F.A. Hayek, *Law, Legislation and Liberty*, 3. kötet 14 fejezet.

sehol nem lelni semmi olyasmit, ami csak halványan hasonlít egy efféle etikaelméletre.¹⁴

Tehát már az elején ki kell jelenteni, hogy a közjóság-teoretikusok visszaélnék bármilyen tekintéllyel, amivel pozitív közgazdászként rendelkeznek, amikor olyan ügyekben szólalnak fel, amelyekben –

¹⁴ Az utóbbi években a közgazdászokat – főképp a chicagói iskolát – egyre inkább érdeklődni kezdte a tulajdonjogok elemzése. Harold Demsetz, „The Exchange and Enforcement of Property Rights,” *Journal of Law and Economics* 7; ua. „Toward a Theory of Property Rights,” *American Economic Review*; Ronald Coase, „The Problem of Social Cost,” *Journal of Law and Economics* 3; Armen Alchian, *Economic Forces at Work*, 2. rész; Richard Posner, *Economic Analysis of the Law*. Viszont az efféle elemzéseknek semmi közük nincs az etikához. Épp ellenkezőleg, arra törekvő próbálkozásokat képviselnek, hogy a gazdasági hatékonysággal kapcsolatos megfontolásokkal helyettesítsék az igazolható etikai elvek felállítását [az efféle célkitűzések kritikájáért lásd Murray N. Rothbard, *The Ethics of Liberty*, 26. fejezet; Walter Block, „Coase and Demsetz on Private Property Rights,” *Journal of Libertarian Studies* 1, 2. szám; Ronald Dworkin, „Is Wealth a Value,” *Journal of Legal Studies* 9; Murary N. Rothbard, „The Myth of Efficiency,” Mario Rizzo *Time, Uncertainty and Disequilibrium* c. kötetében. Végső soron minden hatékonysággal kapcsolatos érv irreleváns, mivel egyszerűen nincsen nem-önkényes módja a tulajdonjogok valamiféle kiosztásából fakadó egyéni hasznok és kényelmetlenségek mérésének, súlyozásának és aggregálásának. Tehát minden javaslat, ami a tulajdonjogok egy bizonyos kiosztásának rendszerét ajánlja az állítólagos „társadalmi jólét” maximalizálása végett egy áltudományos szélhámosság. Lásd kiváltképp Murray N. Rothbard, *Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics*; illetve Lionel Robbins, „Economics and Political Economy,” *American Economic Review*.

Úgyszintén nem szabad egy valódi etikai elvvel összekeverni az „egyhangúság elvét,” amit Buchanan és Tullock, Knut Wicksell (*Finanztheoretische Untersuchungen*) nyomán ismételten a gazdaságpolitika útmutatójának ajánlottak. Eszerint az elv szerint csak olyan politikát szabadna a gyakorlatba ültetni, ami egyhangú beleegyezésre lel – ami kétségtelenül vonzónak hangzik; viszont mutatis mutandis úgyszintén meghatározza, hogy fennmarad a status quo, ha az egyhangúnál kevesebb az egyetértés bármilyen változtatási javaslattal kapcsolatban – ez pedig sokkal kevésbé hangzik vonzónak, mivel magába foglalja, hogy a tulajdonjogok kiosztásának bármely adott, jelenlegi állapotát legitim kiindulópontnak vagy folytatandó állapotnak kell tekinteni. Viszont a public choice teoretikusok semmi igazolást nem adnak egy normatív tulajdonjog-elmélet képében erre a merész állításra, ahogyan pedig kellene. Tehát az egyhangúság elve végső soron etikailag alaptalan. Ami azt illeti, mivel legitimálna bármilyen elképzelhető status quo-t, a buchananiták legkedvesebb elve nem kevesebb, mint nyilvánvaló abszurditás erkölcsi kritériumként. Lásd erről Rothbard *The Ethics of Liberty* 26. fejezet; ua. „The Myth of Neutral Taxation”.

Bármi is maradt az egyhangúság elvéből, Buchanan és Tullock – ismét Wicksell vezetését követve – végül elárulja magát, amikor a gyakorlatban „relatív” vagy a „kvázi” egyhangúságra redukálja.

ahogy arról saját írásaik tanúskodnak – semmi tekintélyük nincsen. De lehetséges volna, hogy véletlenül valami igazra bukkantak anélkül, hogy aládúcolták volna egy kidolgozott morális elmélettel? Amint az ember explicit módon megfogalmazza a normát, ami a konklúzió eléréséhez szükséges, mely szerint az államnak segédkeznie kell a közjavak biztosításában, nyilvánvalóvá válik, hogy semmi sem állhatna távolabb az igazságtól. A fenti konklúzió eléréséhez kellő norma a következő: bármikor, amikor az ember egy adott jószágról vagy szolgáltatásról valahogy be tudja bizonyítani, hogy pozitív hatással van valakire, de egyáltalán nem termelnék, vagy nem termelnék egy meghatározott mennyiségben vagy minőségben, hacsak bizonyos személyek nem vesznek részt a finanszírozásában, akkor megengedett az agresszív erőszak használata ezek ellen a személyek ellen vagy közvetlenül, vagy az állam segítségével közvetetten, ezek az emberek pedig kényszeríthetők a szükséges pénzügyi teher viselésére. Nem sok kommentár kell annak bemutatásához, hogy ez a szabály a gyakorlatba ültetve káoszt eredményezne, hiszen azzal ér fel, hogy bárki bárkit megtámadhat, amikor kedve szottyán. Továbbá – ahogyan azt másutt részletesen demonstráltam,¹⁵ – soha nem lehetne igazolni, hogy ez a norma igazságos. A mellette érveléshez – ami azt illeti, egyáltalán bármi mellett vagy ellen érveléshez, legyen az erkölcsi, nem-erkölcsi, empirikus vagy logiko-analitikus álláspont – előfeltételezni kell, hogy – ellentétben azzal, amit a norma valójában mond – biztosított minden egyén – mint fizikailag független döntéshozó egység – sértetlensége. Hiszen csak akkor lehet bármivel kapcsolatban először mondani valamit, majd lehetséges egyetértésre vagy nézeteltérésre jutni, ha mindenki mentes a mindenki más általi fizikai agressziótól. A non-agresszió elve tehát az argumentáció és a

¹⁵ Hans-Hermann Hoppe, „From the Economics of Laissez Faire to the Ethics of Libertarianism”.

lehetséges egyetértés szükségszerű előfeltétele, így védelmezhető annak igazságossága az a priori érvelés eszközével.

De a közjavak elmélete nem csak az implikált, hibás erkölcsi érvelés miatt fullad be. Még a benne foglalt haszonelvű gazdasági érvelés is égbekiáltóan hibás. Ahogyan a közjavak elmélete is állítja, a közjavak létezése lehet, hogy jobb mint a nemlétezésük - bár nem szabad elfelejteni, hogy semmi a priori ok nem létezik, ami szerint ez szükségszerűen így van (ami ezen a ponton véget is vetne a közjószágteoretisták érvelésének). Hiszen nyilvánvalóan valószínű - valójában ismert tény - hogy vannak anarchisták, akik annyira gyűlölik az állami tevékenységeket, hogy előnyben részesítenék, ha egyáltalán nem volnának az úgynevezett közjavak, minthogy azokat az állam biztosítsa.¹⁶ Mindazonáltal, ha egészen eddig el is ismerjük az érvek igazát, az ugrás az állítástól - miszerint a közjavak kívánatosak - az állításra, miszerint ebből fakadóan az államnak kell biztosítani őket minden, csak nem perdöntő, hiszen ez semmi esetre sem az a döntés, amivel az ember szembetalálja magát. Mivel a pénzt vagy más erőforrásokat lehetséges alternatív használatról kell elvonni az állítólagosan kívánatos közjavak finanszírozásához, az egyetlen releváns és megfelelő kérdés az, hogy ezek az alternatív használatok (azaz a magánjavak, amiket be lehetett volna szerezni, viszont immár nem lehet megvásárolni, mert helyettük a közjavakra költik a pénzt), amikbe a pénz fektethető, értékesebbek-e - sürgetőbbek-e, - mint a közjavak. Erre a kérdésre pedig teljesen nyilvánvaló a válasz. A fogyasztói értékítéletek szempontjából - abszolút szintjük bármilyen magas legyen is - a közjavak értéke viszonylag alacsonyabb, mint a velük versengő magánjavaké, mivel ha az ember a fogyasztókra hagyja a döntést (és nem kényszeríti rájuk az egyik alternatívát), nyilvánvalóan

¹⁶ Erről az évről lásd Rothbard, „The Myth of Neutral Taxation,” 533. o. Mellékesen egyetlen anarchista léte úgyszintén érvénytelenít minden hivatkozást a Pareto optimalításra, mint a gazdaságilag legitim állami tevékenység kritériumára.

előnyben részesítik másképpen elkölteni a pénzüket (máskülönben semmi erőszakra nem volna szükség). Ez minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy elpazarolják a közjavak biztosítása során felhasznált erőforrásokat, mivel olyan javakat és szolgáltatásokat nyújtanak a fogyasztóknak, amelyek a legjobb esetben is csak másodlagos fontosságúak. Röviden, még ha az ember feltételezi is, hogy vannak közjavak, amiket világosan meg lehet különböztetni a magánjavaktól, és ha elfogadjuk, hogy egy adott közjószág hasznos lehet, a közjavak még mindig a magánjavakkal versengenének. És csak egy módon deríthető ki, hogy sürgetőbb szükség van-e rájuk; hogy mennyivel sürgetőbb ez a szükség; vagy hogy mutatis mutandis termelésük a sürgetőbb magánjavak nem-termelését vagy csökkent termelését eredményezné-e, s mekkora fokon: ha mindent a szabadon versengő magánvállalatok biztosítanak. Tehát a közjószág-teoretikusok által elért konklúzióval ellentétben, a logika annak elfogadására kényszeríti az embert, hogy kizárólag egy tisztán piaci rendszer garantálhatja a közjavak megtermelése melletti döntés racionalitását – a fogyasztó nézőpontjából. Illetve kizárólag egy tiszta kapitalista rendszerben biztosítható, hogy a döntés arról, mennyit termeljenek egy közjószágból (feltéve, hogy egyáltalán termelnek belőle), úgyszintén racionális lesz.¹⁷ Nem kevesebb, mint egy igazán orwelli mértékű

¹⁷ Lényegében ugyanaz az érvelés, amely az embert ahhoz vezeti, hogy elutasítja a kizárhatatlanság kritériuma alapján definiált közjavak állítólagos egyedi jellemzőjére épített szocialista-államista elméletet, ugyanúgy érvényes akkor, amikor ezeket a javakat a nem vetélkedő fogyasztás kritériuma alapján definiálják (lásd a 6. és 12. lábjegyzetet feljebb). Hiszen egyrészt ahhoz, hogy levonja a következtetést, miszerint azokat a javakat, amiknél lehetséges a nem vetélkedő fogyasztás *fel kellene ajánlani* annyi fogyasztónak, amennyinek lehetséges abból a tényből, hogy egy szabadpiacon *nem ajánlanák fel* őket ez az elmélet ugyanúgy szembetalálja magát az igazolható etika szükségességének problémájával. Továbbá a haszonelvű érvelés is égbekiáltóan hibás. Úgy érvelni – ahogyan a közjószág-teoretikusok teszik – hogy a potyautasok olyan javak élvezetéből való kizárásának szabadpiaci gyakorlata, amelyek nulla határköltséggel lehetővé teszik a nem vetélkedő fogyasztást, a társadalmi jólét szuboptimális szintjét jelenti és ebből következően megköveteli a kompenzációs állami cselekvést, két szempontból is hibás. Egyrészt, a költség egy szubjektív kategória és soha, egyetlen kívülálló megfigyelő számára sem lehetséges az objektív mérése. Tehát teljesen elfogadhatatlan azt mondani, hogy költségmentesen be lehetne engedni

szemantikai forradalom kellene ahhoz, hogy az ember más eredményre jusson. Csak akkor lehetne igazán „bizonyítva” a közjóság-teoretikusok álláspontja, ha az ember hajlandó valaki „nem”-jét valójában „igen”-nek venni, „valami nem-vásárlását” úgy venni, mintha valójában azt jelentené, hogy azt a valamit „előnyben részesíti azzal szemben, amit a nem-vásárló személy vásárlás helyett tesz;” a „kényszert” „szabadságnak”, a „nem-szerződést” pedig „szerződésnek” venni, és így tovább.¹⁸

további potyautasokat. Valójában ha tényleg nulla lenne a többi fogyasztó beengedésének a szubjektív költsége, akkor a szóban forgó, privát tulajdonos-termelő így tenné. Ha nem teszi, azzal azt mutatja, hogy a költség számára *nem* nulla. Ennek az oka lehet a hit, hogy a beengedés csökkentené a többi fogyasztó elégedettségét, s így csökkentené a terméke árát; vagy lehet egyszerűen az, hogy nem kedveli a potyautasokat, mint például amikor én ellenzem azt a felvetést, hogy adjam át nem teljesen tömött nappalimat különböző, hivatlanul érkező vendégeknek a nem vetélkedő fogyasztás céljából. Akárhogy is, mivel a költség bármilyen oknál fogva nem feltételezhető nullának, hibás piaci kudarcról beszélni akkor, amikor bizonyos javakat nem adnak oda díjmentesen. Másrészt a jólét csökkenése valóban elkerülhetetlen lenne, ha az ember elfogadná a közjóság-teoretikusok ajánlatát, miszerint hagyni kell, hogy az állam biztosítsa azokat a javakat, amelyek esetében lehetséges a díjtalan nem vetélkedő fogyasztás. Az ebbe a kategóriába tartozó dolgok kiválasztásának megoldhatatlan feladata mellett az államnak – mivel független az önkéntes fogyasztói választásoktól – először azzal az ugyanúgy megoldhatatlan problémával kellene megküzdenie, hogy racionálisan eldöntse, *mennyit* termeljenek a közjavakból. Nyilvánvalóan – mivel a közjavak nem szabad jóságok, hanem a használat valamilyen szintjén őket is sújtja a „zsúfoltság” – az államnak sehol nem kell megállnia, mivel mindig; a kínálat bármilyen szintjén lesznek használók, akiket ki kellene zárni és akik magasabb kínálat esetén élvezhetnék a potyautazást. De ha csodával határos módon meg is lehetne oldani ezt a problémát, a nem vetélkedő fogyasztás céljából díjmentesen biztosított közjavak (szükségszerűen inflált) termelési és működtetési költségeit adókból kellene kifizetni. Ez tehát – a tény, hogy a fogyasztókat kényszeríteni kell potyautazásuk élvezetére – ismét minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy ezek a közjavak alsóbbrendűek a fogyasztók szemszögéből, mint a versengő magánjavak, amiket immár nem tudnak megszerezni.

¹⁸ Az orwelli duplabeszéd legkiemelkedőbb modern bajnokai Buchanan és Tullock (lásd a 3. lábjegyzetben citált munkáikat). Azt állítják, hogy a kormány egy „alkotmányos szerződésen” alapszik, amiben mindenki „fogalmilag beleegyezik” abba, hogy megadja magát a kormány kényszerítő hatalmának belátva, hogy mindenki más is az alárendeltje. Tehát a kormány csak *látszólag* kényszerítő, de *valójában* önkéntes. Ezzel az érdekes érveléssel szemben számos nyilvánvaló ellenvetés fogalmazható meg. Először, egyáltalán semmilyen empirikus bizonyíték nem létezik annak az állításnak az alátámasztására, miszerint minden érintett valaha önként elfogadta volna bármelyik alkotmányt. Ami ennél is rosszabb, maga az elképzelés, hogy mindenki önként

De akkor honnan tudhatnánk biztosra, hogy tényleg azt értik, mint amit látszólag értenek amikor azt mondják, amit mondanak, és nem inkább a pontos ellentétét, vagy valami olyat, aminek egyáltalán nincs meghatározott tartalma, csupán pusztá gügyögés? Sehonnan. Murray N. Rothbardnak tehát teljesen igaza van, amikor megjegyzést fűz a közjóság-ideológok törekvéseihez, amelyekkel a közjavak nem-termelésének, vagy azok mennyiségileg vagy minőségileg „hiányos” termelésének köszönhető „piaci kudarcok” létezését próbálják bizonyítani. Azt írja:

Ez a nézet teljesen félreértelmezi azt, ahogyan a gazdaságtudomány érti, amikor kijelenti, hogy a szabadpiaci tevékenység mindenkor optimális. Optimális - nem egy közgazdász személyes etikai nézőpontjából, hanem a szabad, önkéntesen cselekvő résztvevők és a fogyasztók szabadon kifejezett szükségletének kielégítése szempontjából. Az állami beavatkozás tehát szükségszerűen és mindig elmozdít ettől az optimumtól.¹⁹

kényszeríti magát, egyszerűen elképzelhetetlen, mint ahogy az ellentmondás törvényének a tagadása is elképzelhetetlen. Hiszen ha az önként elfogadott kényszer önkéntes, akkor lehetséges visszavonni az alkotmány elfogadását, és az állam nem lenne több, mint egy önkéntesen csatlakozott tagokból álló klub. Ha viszont az embernek nem áll „jogában figyelmen kívül hagyni az államot” - az, hogy az embernek nincsen ilyen joga természetesen karakterisztikus vonása az államnak egy klubhoz viszonyítva - akkor logikailag megengedhetetlen azt állítani, hogy az állami kényszer elfogadása önkéntes. Továbbá, ha mindez igaz is volna, az alkotmányos szerződés még mindig nem kötelezne senki mást, csak az alkotmány eredeti aláíróit.

Hogyan rukkanhat elő Buchanan és Tullock ilyen abszurd elképzelésekkel? Egy szemantikai trükkal. Ami „elképzelhetetlen” és „bele nem egyezés” volt az orwelli beszéd előtti időkből, az számukra „fogalmilag lehetséges” és „fogalmi beleegyezés.” Az efféle, ugrásokkal és ferdítésekkel telített érvelés egy igazán tanulságos rövid példájáért lásd James Buchanan, „A Contractarian Perspective on Anarchy,” *Freedom in Constitutional Contract*, (1977). Ebből megtudjuk (17. o.), hogy még az ötvenöt mérföld/órás sebességhatár elfogadása is valószínűleg önkéntes (Buchanan nem egészen biztos), mivel az alapját lényegében az képezi, hogy mindannyian fogalmilag beleegyezzünk az alkotmányba, és hogy Buchanan valójában nem államista, hanem igazából anarchista (11. o.).

¹⁹ Rothbard, *Man, Economy and State*, 887. o.

Való igaz: az érvek, amelyek állítólag a piaci kudarcokat bizonyítják, a nyilvánvaló abszurditással egyenrangúak. Ha letépjük róluk a technikai zsargon álarcát, egyedül ezt bizonyítják: A piac nem tökéletes, mivel a non-agresszió elvét alkalmazza olyan körülményekre, amelyeket szűkösség jellemez; így bizonyos dolgokat, amiket csak akkor lehetne megtermelni és biztosítani, ha engedélyezve volna az agresszió, nem fognak megtermelni. Való igaz, de ezt egyetlen piaci gondolkodó sem merné letagadni. Viszont - és ez döntő fontosságú - a piac e „tökéletlensége” védelem alá vehető mind morális, mind gazdasági tekintetben, míg a piacok a közjóság-teoretikusok által propagált „tökéletessége” nem.²⁰

Az is igaz, hogy a közjavak biztosításának jelenlegi, állami gyakorlatának beszüntetése változásokat vonna magával a fennálló társadalmi szerkezetben és a vagyoneeloszlásban. Ez az újrarendeződés néhány embernek kétségtelenül nehézségeket okozna. Ami azt illeti, pontosan ezért ütközik széleskörű közellenállásba az állami funkciók privatizálásának politikája, függetlenül attól, hogy ez a politika hosszútávon megnövelné a teljes társadalmi vagyont. Viszont ezt a tényt nyilván nem lehet a piac kudarcát bizonyító érvényes érvként elfogadni. Ha egy embernek eddig megengedték, hogy fejbe verjen másokat, most pedig megtiltják neki e gyakorlat folytatását, ezt kétségtelenül fájlalja. De ezt aligha fogadná bárki is el a régi (ütlegetlő)

²⁰ Mindenekelőtt ezt kellene észben tartani, amikor az embernek olyan államista-intervencionista érvek érvényességét kell kiértékelnie, mint a következő John Maynard Keynestől („The End of Laissez Faire,” in *Collected Writings*, IX. köt., 1972. 291. o.):

"Az állam legfontosabb agendája nem azokra a tevékenységekre vonatkozik, amelyeket a magánszemélyek már elvégeznek, hanem azokra, amelyek az egyének szféráján kívül esnek, azokra a döntésekre, amelyeket senki nem fog meghozni, ha az állam nem hozza meg őket. A kormány számára a fontos dolog nem azokat tenni, amiket már tesznek az egyének, és kicsit jobban vagy rosszabbul tenni őket; hanem azokat a dolgokat tenni, amiket egyáltalán nem végeznek el."

Ez az érvelés nem csak látszólag hamis, valóban az.

szabályok fenntartása melletti érvényes kifogásként. Ez az ember károsul, az ő károsítása ugyanakkor azt jelenti, hogy egy olyan társadalmi renddel helyettesítik a rendszert, amelyben bizonyos fogyasztóknak jogában áll eldönteni, hogy más fogyasztóknak milyen tekintetben tiltott jogosan megszerzett és a rendelkezésükre álló eszközeikkel megvenni azt, amit szeretnének, amelyben minden fogyasztónak egyenlő mértékben áll jogában eldönteni, mit és mennyit termeljenek bármiből. Kétségtelen, hogy ez a helyettesítés előnyben részesítendő az összes fogyasztó, mint önkéntes fogyasztó szempontjából.

Az embernek a logikai érvelés erejénél fogva el kell fogadnia Molinari következtetését, miszerint a fogyasztók érdekében minden jószágot és szolgáltatást a piacoknak kell biztosítani.²¹ Nem pusztán hamis az, hogy vannak a javaknak világosan elkülöníthető kategóriái, amelyek szükségessé teszik, hogy speciális módosításokat töltsenek a

²¹ Néhány libertárius minarchista azt az ellenvetést fogalmazza meg, hogy egy piac létezése előfeltételezi egy általános jogrendszer elismerését és érvényre juttatását és ebből fakadóan egy kormányt a monopolisztikus bíró és végrehajtó szerepében. (Lásd például John Hospers, *Libertarianism*; Tibor Machan, *Human Rights and Human Liberties*.) Nos, kétségtelenül igaz, hogy egy piac előfeltételezi a műveletei alapjául szolgáló szabályok elismerését és végrehajtását. De ebből nem következik az, hogy ezt a feladatot egy monopolisztikus ügynökségre kell bízni. Ami azt illeti, egy piac úgyszintén előfeltételez egy közös nyelvet vagy jelrendszert; de aligha tartaná az ember meggyőzőnek ebből azt a következtetést levonni, hogy a kormánynak kell betartatnia a nyelvi szabályokat. Tehát akár csak a nyelvrendszer, a piaci viselkedés szabályai is spontán emelkednek ki és érvényre juttathatók az önérdék „láthatatlan keze” által. A beszéd általános szabályainak betartása nélkül az emberek nem élvezhetnék a kommunikációból származó előnyöket, az általános magatartási szabályok betartása nélkül pedig nem élvezhetnék a munkamegosztásra alapuló cseregazdaság magasabb termelékenységéből fakadó előnyöket. Emellett ahogyan azt fentebb is jeleztem, a piaci műveletek alapjául szolgáló non-agresszió elve bármilyen kormánytól függetlenül, *a priori* védelem alá vehető, mint ami igazságos. Továbbá - ahogyan e fejezet konklúziójában érvelni fogok - pontosan a kompetitív rendszer gyakorolja a lehető legnagyobb ösztönzést a törvény-igazgatásra és a törvény-végrehajtásra, hogy olyan magatartási szabályokat dolgozzanak ki és alkalmazzanak, amelyek a lehető legnagyobb mértékű konszenzust érik el. Természetesen pontosan azok a szabályok érik ezt el, amelyekről az *a priori* érvelés megállapítja, hogy az argumentáció és az argumentatív megegyezés logikailag szükségszerű előfeltételei.

kapitalizmus gazdasági felsőbbrendűségének általános téziséhez, de ha volnának is ilyenek, semmi különleges ok nem található arra, hogy miért ne a magán vállalkozások állítsák elő ezeket az állítólag különleges közjavakat - mivel változatlanul a magánjavakkal versengenek. Ami azt illeti, a közjóság-teoretikusok összes propagandája ellenére, egyre több és több közjóság esetén elismerik a piacok nagyobb hatékonyságát az állammal szemben. A mindennapi tapasztalat tükrében szinte senki nem tagadhatná, aki komolyan tanulmányozza ezeket a kérdéseket, hogy manapság a piacok sokkal hatékonyabban, azaz sokkal inkább a fogyasztók tetszése szerint elő tudnák állítani a postai szolgáltatásokat, a vasutakat, az elektromosságot, a telefonszolgáltatást, az oktatást, a pénzt, az utakat és a többi. Viszont az emberek általában megriadnak attól, hogy egy bizonyos szektort elfogadjanak, amit a logika rájuk kényszerít: a védelem előállítását. Ennélfogva a fejezet többi részében ezen a bizonyos területen fókuszálok a kapitalista gazdaság felsőbbrendű működésének magyarázatára - a felsőbbrendűsége, amelynek logikai alátámasztása mostanra megfogalmazásra került, de meggyőzőbbé tehető, ha hozzáadunk néhány empirikus anyagot az elemzéshez és önálló kérdésként tanulmányozzuk.²²

²² Mellékesen ugyanaz a logika, amely arra kényszeríti az embert, hogy elfogadjon a védelem magánvállalkozások általi előállításának gondolatát mint a gazdaságilag legjobb megoldást a fogyasztói elégedettség problémájára, arra is kényszeríti az embert, hogy - a morális-ideológiai álláspontok tekintetében - elhagyja a klasszikus liberalizmus politikai elméletét és megtegye az apró, de ennek ellenére döntő lépést (onnan) a libertarianizmus, vagy a magántulajdon-anarchizmus elméletéhez. A klasszikus liberalizmus - Ludwig von Mises-szel, a huszadik századbeli legfőbb képviselőjével - a non-agresszió elvére alapuló társadalmi rendszert pártolja. A libertarianizmus is ugyanezt támogatja. Viszont a klasszikus liberalizmus azt szeretné, hogy ezt az elvet egy monopolisztikus ügynökség (a kormány, az állam) juttassa érvényre - egy szervezet, amely nem kizárólagosan a saját szolgáltatását fogyasztóinak önkéntes, szerződéses támogatásától függ, hanem ehelyett jogában áll egyoldalúan meghatározni saját jövedelmét, azaz a fogyasztókra kivetett adókat a munkája elvégzése érdekében a védelem előállítása területén. Nos, bármennyire hihetően hangzik is, nyilvánvalónak kell lennie, hogy ez inkonzisztens. Vagy érvényes a non-agresszió elve és ebben az esetben az állam, mint kiváltságos monopolista immorális, vagy az agresszió - a

Hogyan működne a védelem nem monopolisztikus, versengő termelőinek a rendszere? Már az elején világosnak kell lennie, hogy ennek a kérdésnek a megválaszolásakor az ember elhagyja a tisztán logikai analízis birodalmát, ennél fogva a válaszokból szükségszerűen hiányozni fog a bizonyosság, a közjavak elméletének érvényességével kapcsolatos kijelentések apodiktikus jellege. A szóban forgó probléma pontosan megegyezik azzal a kérdéssel, hogy hogyan oldaná meg a piac a hamburgertermelés problémáját – főleg, ha a hamburgereket mindaddig kizárólag az állam termelte volna, tehát senki sem hivatkozhatna a múltbéli tapasztalatokra. Pusztán feltételezett válaszokat lehet megfogalmazni. Senki nem tudhatná a hamburgeripar pontos szerkezetét – hogy hány versengő vállalat fog létrejönni, az iparág mennyire lesz fontos a többihez képest, hány különféle hamburger fog megjelenni a piacon, vagy esetleg eltűnni a kereslet hiánya következtében, stb. Senki sem tudhatná az összes körülményt és változást, ami befolyásolná a teljes hamburgeripar szerkezetét – a különböző fogyasztócsoportok keresletében beálló változást, a technológiai változásokat, a termelést közvetlenül vagy közvetetten befolyásoló javak árainak változását, stb. Ki kell hangsúlyozni, hogy – bár hasonló problémák merülnek fel a védelem magántermelésével kapcsolatban is – ez semmiképp nem jelenti azt, hogy semmi biztosat nem lehet elmondani róla. A védelmi szolgálatok iránti kereslet bizonyos általános állapotait feltételezve (amelyek többé-kevésbé

kényszer használatán és az erőforrások nem-szerződéses módon történő megszerzésén – alapuló vállalkozás érvényes, ebben az esetben az embernek ki kell hajítania az első elméletet. Lehetetlen fenntartani mindkét állítást és elkerülni az inkonzisztenciát, hacsak – természetesen – az ember nem tud egy mind a non-agresszió elvénel, mind az állam agresszív erőszakhoz való jogánál alapvetőbb elvvel előrukkolni, amelyből mindkettő logikusan levezethető az érvényességük területére vonatkozó korlátozásokkal együtt. Viszont a liberalizmus sosem fogalmazott meg ilyen elvet, és soha nem is lesz rá képes, mivel az, hogy az ember valami mellett érvel, előfeltételezi a jogát ahhoz, hogy mentes legyen az agressziótól. Tehát annak a ténynek a tükrében, hogy az érvényességének hallgatólagos elismerése nélkül nem lehet argumentatív módon vitatni a non-agresszió elvének morális érvényességét, a logika erejénél fogva az ember köteles elhagyni a liberalizmust és elfogadni radikálisabb gyermekét: a libertarianizmust, a tiszta kapitalizmus filozófiáját, amely megköveteli, hogy a védelem előállítását és magánvállalatok végezzék.

realisztikusan tükrözik a jelen világot), el lehet, és el fogjuk mondani, hogy milyen különbségekkel fognak reagálni a védelem termelésének különböző, más-más szerkezeti kötöttségek alatt működő társadalmi rendjei.²³ Hadd elemezzem először a védelem monopolisztikus, állami termelésének a sajátosságait - hiszen ennek kapcsán legalább bőségesen rendelkezésre álló bizonyítékhoz fordulhat az ember az elért következtetések érvényességével kapcsolatban - aztán hadd hasonlítsam ez a rendszert ahhoz, amire számíthatnánk, ha egy nem monopolisztikus szisztéma venné át a helyét.

Még ha közjóságnak tekintjük is a védelmet, más javakkal kell versengenie a szűkös erőforrások allokációja során. Amit a védelemre költenek el, azt többé nem költhetik más, a fogyasztók elégedettségét szintén növelő javakra. Továbbá a védelem nem egyedülálló, homogén jószág, hanem számos komponensből és alkotóelemből áll. Nem csupán a bűnmegelőzésről, a bűnözők leleplezéséről és a törvény érvényre juttatásáról beszélhetünk, hanem a rablók, erőszaktevők, szennyezők, természeti katasztrófák és társaik elleni védelemről is. Továbbá a védelmet nem egy „pakkbán” termelik; marginális egységekben biztosítható. Ráadásul más-más emberek más-más fontosságot tulajdonítanak a teljes védelemnek, illetve a védelem különböző komponenseinek a személyes jellemvonásaiktól, a különböző veszélyforrásokkal kapcsolatos múltbéli tapasztalataiktól, illetve a tértől és az időtől függően, amelyben éppen élnek.²⁴ Itt felhívom a figyelmet a szűkös erőforrások versengő használati módokra történő elosztásának alapvető gazdasági problémájára. Hogyan képes az állam – egy szervezet, amit nem kizárólag önkéntes

²³ A védelem kompetitív előállításával kapcsolatban lásd Gustave de Molinari, *Production of Security*; Murray N. Rothbard, *Power and Market*, 1. fejezet; ua. *For a New Liberty*, 12. fejezet; W.C. Woolridge, *Uncle Sam the Monopoly Man*, 5-6. fejezet; Morris és Linda Tannehill, *The Market for Liberty*, 2. rész.

²⁴ Lásd Manfred Murck, *Soziologie der Öffentlichen Sicherheit*, 1980.

hozzájárulásokból és termékeladásokból pénzelnek, hanem részben, vagy akár teljes egészében adókból – eldönteni, mennyi védelmet termeljenek, a számtalan összetevőiből egyenként mennyit: kinek és hol biztosítsanak mennyi micsodát? A válasz az, hogy nincsen racionális módja a kérdés megválaszolásának. A fogyasztók nézőpontjából a védelmi követeléseikre adott válaszát önkényesnek kell tekinteni. Egy rendőrré és egy bíróra van szükségünk, vagy mindegyikből százezerre? Havonta száz dollár fizetést kapjanak, vagy tízezret? Az utcákon járőrözéssel, a rablók üldözésével és a lopott vagyonok visszaszerzésével töltsenek több időt a rendőrök – bármennyien legyenek is, – vagy kémkedjenek az olyan, áldozat nélküli bűntettek résztvevői után, mint a prostitúció, a droghasználat vagy a csempészet? És a bírók a válóperek, a közlekedési szabálysértések, a bolti lopások, a gyilkosságok, vagy az antitröszt ügyek meghallgatásának szenteljenek több időt és energiát? Valahogy nyilvánvalóan meg kell válaszolni az összes ilyen kérdést, mivel mindaddig, amíg szűkösség áll fenn és nem az Édenkertben élünk, az egy bizonyos dologra szentelt időt és pénzt nem lehet valami másra fordítani. Az államnak is meg kell válaszolnia ezeket a kérdéseket, de akármit is tesz, azt a nyereség-és-veszteség kritériumnak való alávetettség hiányában teszi. Tehát a döntése önkényes, és a fogyasztók nézőpontjából számtalan esetben szükségszerűen az erőforrások pazarló felhasználásával jár.²⁵ A védelem közalkalmazott

²⁵ Azt mondani, hogy az erőforrások allokációjának folyamata önkényessé válik a nyereség-veszteség kritérium effektív működése nélkül nem jelenti azt, hogy a meghozandó döntések szintiszta szeszélyen alapulnak, tehát nem ütköznek korlátokba. Nem pusztán szeszélyen alapulnak, és mindegyik ilyen jellegű döntés bizonyos, a döntéshozót sújtó korlátokba ütközik. Ha például demokratikusan döntenek el a termelési tényezők allokációját, akkor annak nyilván meg kell felelnie a többség elképzeléseinek. De attól, hogy a döntés efféle korlátokba ütközik vagy más módon hozzák meg, az még mindig önkényes az önként vásárló vagy nem-vásárló fogyasztók szempontjából.

termelői azt csinálnak, amit szeretnének, a fogyasztói kívánságok nagy részétől függetlenül. Lófrálnak ahelyett, hogy csinálnának valamit – és ha dolgoznak is, a legkönnyebb munkát választják, vagy a hatalmukat fitogtatják ahelyett, hogy a fogyasztókat szolgálnák. A rendőrök sokat autóznak körbe-körbe, piti közlekedési szabálysértőket zaklatnak, hatalmas összegeket költenek olyan áldozat nélküli bűncselekmények kivizsgálására, amelyek sokaknak (azoknak, akik nem vettek részt benne) nem tetszenek, viszont ami elleni küzdelemre kevesen volnának hajlandóak pénzt költeni, mert közvetlenül nem érinti őket. Viszont ami a fogyasztók legsürgetőbb kívánságát illeti – a hardcore bűncselekmények (az áldozattal járó bűncselekmények) megelőzését,

A demokratikusan irányított allokációk kapcsán számos tökéletlenség nyilvánvalóvá vált. Mint ahogyan például James Buchanan és Richard E. Wagner írják (*The Consequences of Mr. Keynes*, 1978, 19. o.):

"A piaci verseny folyamatos; egy fogyasztó minden vásárláskor választhat a versengő eladók közül. A politikai verseny időszakos; egy döntés általában megszabott számú éven keresztül jogerős. A piaci verseny lehetővé teszi, hogy több versengő fél maradjon egyszerre fenn. [...] A politikai verseny egy mindent-vagy-semmit eredményhez vezet. [...] A piaci versenyben a fogyasztó ésszerű keretek között biztosra veheti, hogy mit kap, amikor vásárol. A politikai versenyben a vásárló gyakorlatilag egy olyan ügynök termékét vásárolja meg, akit nem kötelezhet. [...] Továbbá mivel egy politikusnak szüksége van a politikusok többségének együttműködésére, kevésbé világos, mit jelent egy politikusra szavazni, mint „szavazni” egy magáncégre."

Lásd még James M. Buchanan, „Individual Choice in Voting and the Market,” In: *Fiscal Theory and Political Economy*, 1962; a probléma általánosabb elemzéséért lásd Buchanan és Tullock, *The Calculus of Consent*.

Viszont általában mind közül a legfontosabb hiányosságot hagyják figyelmen kívül – főleg azok, akik erényt igyekeznek kovácsolni abból, hogy a demokrácia mindenkinek egyenlő szavazójogot biztosít, míg a fogyasztói szuverenitás rendszerében egyenlőtlenek a „szavazatok” – A fogyasztói szuverenitás rendszerén belül az emberek talán egyenlőtlenül szavaznak, de minden esetben kizárólag olyan dolgok felett gyakorolnak uralmat, amelyre eredeti birtokbavétel vagy szerződés útján tettek szert; tehát arra kényszerültek, hogy erkölcsösen viselkedjenek. A demokratikus termelés rendszerében mindenkiről feltételezik, hogy beleszólása van olyan dolgokba, amiket nem ily módon szerzett meg; tehát az embernek állandóan alkalma kínálkozik nem pusztán jogi instabilitást teremteni – annak a tőkeképződésre gyakorolt összes negatív hatásával – hanem immorálisan cselekedni is. Erről lásd Ludwig von Mises, *Socialism*, 31. fejezet.

ELLENPROPAGANDA

A személyes és politikai szabadság tudástára

a hard-core bűnözők letartóztatását és hatékony büntetését, a zsákmány visszaszerzését és az elkövető általi kártérítés biztosítását a bűntények áldozatainak – a rendőrség hírhedten eredménytelen, a ráfordított egyre nagyobb állami kiadás ellenére.

Továbbá akármibe is fogjanak az államilag alkalmazott rendőrök vagy bírók (szükségszerűen önkényesen), azt hajlamosak rosszul csinálni, mivel a jövedelmük többé-kevésbé független szolgáltatásuk fogyasztói értékelésétől. Így válik az ember a rendőri önkény és brutalitás, illetve a bírósági eljárás lassúságának szemtanújává. Továbbá figyelemreméltó, hogy sem a rendőrség, sem az igazságszolgáltatási rendszer nem biztosít a fogyasztóinak semmit, ami csak egy kicsit is emlékeztetne egy szerződésre, amelyben világosan fogalmazva meghatározzák, milyen eljárásra számíthat a fogyasztó az egyes helyzetekben. Ehelyett mindkettő egy szerződési hézagban tevékenykedik, ami lehetővé teszi, hogy idővel önkényesen megváltoztassák az eljárási szabályaikat – és magyarázatot ad arra az igazán nevetséges tényre, hogy az egyik oldalon a rendőrség és a bírók, a másik oldalon magánszemélyek közötti viták rendezését nem egy független harmadik félre bízják, hanem egy másik rendőrré vagy bíróra, akinek ugyanaz a munkaadója, mint a vita egyik érintettjének – a kormány.

Harmadjára akárki, aki valaha látott államilag üzemeltetett rendőrállomásokat és bíróságokat – nem beszélve a börtönökről – nagyon jól tudja az igazságot arról, hogy mennyire túlhasználtak, rosszul karbantartottak és mocskosak a védelmünk efféle biztosítására használt termelési tényezők. Mivel egyik használója sem tulajdonolja ténylegesen ezeket a termelési tényezőket (senki sem adhatja el őket és tarthatja meg az eladásból származó bevételt), tehát társadalmasítottak a használt tőkében megtestesülő veszteségek (illetve nyereségek), mindenki hajlamos lesz e tényezők használatával megkísérelni saját magánjövedelmének megnövelését, a tőkeérték

csökkenésének kárára. Tehát a marginális költségek egyre fokozottan hajlamosak lesznek meghaladni a marginális termék értékét, és a tőke túlhasználata fog bekövetkezni. Ha pedig ez kivételesen nem következik be és a túlhasználat nem válik nyilvánvalóvá, akkor ez csak olyan költségekkel lehetséges, amelyek viszonylag nagyobbak, mint bármely hasonló magánvállalkozás költségei.²⁶

Kétségtelen, hogy a védelem monopolisztikus termeléséből adódó problémák viszonylag egyszerűen megoldódnának, amint a védelmi szolgáltatások adott keresletét egy kompetitív piac elégítené ki a termelők teljesen különböző ösztönzőrendszerével. Ez nem azt jelenti, hogy „tökéletes” megoldást találnának a védelem problémájára. Még mindig lennének rablások és gyilkosságok; nem szereznének vissza minden zsákmányt, nem kapnának el minden gyilkost. De a fogyasztók értékítéletének szempontjából a helyzet addig a fokig javulna, ameddig az ember természetéből fakadóan javulhat. Először is mindaddig, amíg kompetitív rendszer működik (azaz amíg a védelmi szolgáltatások termelői önkéntes vásárlásoktól függenek; többnyire valószínűleg a fenyegetettség vagy agresszió tényleges „előfordulása” előtt megkötött szolgáltatási és biztosítási szerződések formájában), addig egyetlen termelő sem növelheti jövedelmét anélkül, hogy fejlesztené a szolgáltatásán vagy terméke fogyasztók megítélése szerinti minőségén. Továbbá a védelem összes termelője együttvéve sem volna képes az iparáguk jelentőségét növelni, hacsak a fogyasztók valamilyen okból nem kezdik ténylegesen többre értékelni a védelmet, mint más

²⁶ Ahogyan Molinari összefoglalja, *Production of Security*, 13-14. o.:

"Ha ... a fogyasztó nem vásárolhat szabadon védelmet onnan, ahonnan szeretne, azonnal egy hatalmas szakma nyílik meg, ami elkötelezett az önkényesség és a rossz vezetés mellett. Az igazságszolgáltatás lassúvá és költségessé válik, a rendőrség dühítő lesz, többé nem tisztelik az egyéni szabadságot, a védelem árát visszaélészerűen elinflálják és méltánytalanul felosztják ennek vagy annak a fogyasztói osztálynak a hatalmához és befolyásához mérten."

javakat - így biztosítva, hogy a védelem termelése soha nem fogja - tegyük fel - a sajt, mint versengő magánjóság nem-termelését vagy csökkent termelését okozni. Emellett a védelmi szolgáltatások termelői ajánlataikat jelentős mértékben diverzifikálni kényszerülnének, mivel fogyasztók millióinak és millióinak védelmi termékek iránti kereslete nagyon változatos. Mivel közvetlenül az önkéntes fogyasztók támogatásától függnék, pénzügyileg azonnal károsítaná őket, ha nem reagálnának megfelelően a fogyasztók különböző kívánságaira vagy a kívánságaik változására. Tehát minden fogyasztó közvetlenül - habár kis mértékben - befolyásolhatná a védelem piacán megjelenő, vagy az onnan eltűnő javak kibocsátását. Ahelyett, hogy egyetlen uniform „védelmi csomagot” kínálnának mindenkinek - ami az állami termelési irányelvek jellemzője - szolgáltatáscsomagok sokasága jelenne meg a piacon. A különböző emberek különböző védelmi szükségleteire lennének szabva, figyelembe véve a különböző foglalkozásokat, a különböző kockázatvállaló magatartásokat, a védelem és a biztosítás különböző mértékű szükségességét és az különböző eltérő földrajzi helyeket és időkorlátokat.

Ez azonban messze nem minden. A diverzifikáció mellett a termék minősége és tartalma is javulna. Nem csupán a védelmi vállalatok alkalmazottjai bánnak azonnal jobban a fogyasztókkal, hanem végső soron eltűnne a jelenlegi rendőri és bírósági rendszer „egyáltalán-nem-érdekel” attitűdje, önkényessége és brutalitása, hanyagsága és a lustasága is. Mivel a rendőrök és a bírók az önkéntes fogyasztói támogatástól függenének, a fogyasztókkal való helytelen bánásmód, az udvariatlanság vagy az alkalmatlanság minden esete a munkájukba kerülhet. Továbbá szinte biztosan eltűnne az a furcsaság, hogy egy kliens és az üzleti partnere közötti vita rendezését kizárólag az utóbbi ítéletére bízzák, az alapértelmezett eljárás pedig a védelem termelői által felajánlott független bíróság lenne. És ami a legfontosabb: ahhoz, hogy magukhoz vonzzák és megtartsák a fogyasztókat, az ilyen

szolgáltatások termelőinek olyan szerződéseket kellene ajánlaniuk, amelyek tudatják a fogyasztóval, mit vásárol és lehetővé teszik, hogy érvényes, interszubjektíven ellenőrizhető panaszt tehessen, ha a védelem termelőjének tényleges teljesítménye nem felel meg a szerződésben foglaltaknak. Pontosabban, amennyiben nem egyéni szolgáltatási szerződésekről van szó – ahol a fogyasztó kizárólag saját kockázatainak fedezetét fizeti – hanem biztosítási szerződésekről – amelyek megkövetelik az egyén kockázatainak összevonását másokéval – ezek a szerződések – a jelenlegi államista gyakorlattal ellentétben – kétségtelenül nem foglalnának magukba semmilyen szándékosan beépített újraelosztó sémát, ami az egyik csoportnak egy másik kárára kedvez. Máskülönb, ha valaki úgy érezné, hogy a neki felajánlott szerződések mások egyéni szükségleteinek és kockázatainak kifizetését követelik tőle – azaz olyan lehetséges veszélyforrásokét, amikről nem feltételezi, hogy a saját esetére vonatkoznak – akkor egyszerűen nem írja alá ezeket a szerződéseket, vagy megszüntetné a befizetést.

Ám miután mindez elhangzott, elkerülhetetlenül felmerül a kérdés: „Nem okozna szükségszerűen örökös társadalmi konfliktust, káoszt és anarchiát a védelem termelésének kompetitív rendszere?” Sokféleképp meg lehet válaszolni ezt a kérdést. Mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy ez a félelem semmilyen összhangban nem áll az empirikus történelmi bizonyítékokkal. Különböző helyeken, (mint például az ősi Írországból a Hanza-szövetség idején) a modern nemzetállam eljövetele előtt létezett a versengő bírók rendszere, és amennyire tudjuk, jól működtek.²⁷ Az akkori bűnözési ráta (egy főre eső bűncselekmények száma) alapján ítélve az úgynevezett Vadnyugat magánrendőrsége (ami melleleg nem volt olyan vad, amennyire egyes filmek ábrázolják) aránylag sikeresebb volt, mint napjaink állami

²⁷ Lásd a 22. lábjegyzetben citált irodalmat; illetve lásd Bruno Leoni, *Freedom and the Law*, 1961; Joseph Peden, „Property Rights in Celtic Irish Law,” In *Journal of Libertarian Studies*, 1, 2. szám.

rendőrsége.²⁸ A kortárs példákat tekintve még ma is millió és millió nemzetközi szerződés van érvényben – kereskedelmi és utazási szerződések – és nyilvánvaló túlzásnak tűnik azt állítani például, hogy ezen a területen több csalást, büntettet és szerződésszegést hajtanak végre, mint belföldi viszonylatban. Szintén meg kell említeni, hogy ez egy nagy, monopolisztikus védelemtermelő és törvényhozó hiányában működik. Végül pedig nem szabad elfelejteni, hogy számos országban vannak különböző privát védelemszolgáltatók az állam mellett: magánnyomozók, biztosítói detektívek és magánarbitrátorok. A munkájuk alátámasztani látszik a tézist, mely szerint sikeresebbek, nem pedig sikertelenebbek a társadalmi konfliktusok megoldásában, mint állami megfelelőik.

Viszont ez a történelmi bizonyíték nagymértékben vitatható, főképp arra vonatkozóan, hogy le lehet-e vonni bármiféle általános információt. Viszont a kérdésben rejlő félelem alaptalanságára szisztematikus magyarázat is adható. Tűnjön bármilyen ellentmondásosnak, a védelemtermelők kompetitív rendszerének felállítása egy olyan ösztönzőstruktúra gyakorlatba ültetésével jár, amely a jogrend és a törvény végrehajtásának oly módú előállítására készíti őket, hogy a konfliktusmegoldás kérdését illető lehető legnagyobb konszenzust testesítse meg. Egy ilyen struktúra kevesebb, nem pedig több társadalmi felfordulást és konfliktust fog generálni annál, amennyi egy monopólium védőszárnyai alatt jelenne meg.²⁹ E paradoxon megértéséhez közelebbről meg kell vizsgálnunk az egyetlen tipikus szituációt, ami a szkeptikusokat aggasztja – és ami megengedi nekik, hogy a monopolisztikusan megszervezett rend- és védelemtermelés felsőbbrendűségében higgyenek: amikor felmerül

²⁸ Lásd Terry L. Anderson and Peter J. Hill, „The American Experiment in Anarcho-Capitalism: The Not So Wild, Wild West,” In *Journal of Libertarian Studies* 3, 1. szám.

²⁹ A következőkről lásd Hans-Hermann Hoppe, *Eigentum Anarchie, und Staat*, 1986, 5. fejezet.

egy konfliktus A és B között és mindkettőt különböző cégek biztosítják, a cégek nem tudnának azonnali egyetértésre jutni a saját klienseik által megfogalmazott, ellentmondó állítások érvényességével kapcsolatban. (Semmi probléma nem lenne, ha egyetértésre jutnának, vagy ha mindkét kienst egyazon cég biztosítaná – legalábbis a probléma semmiképpen nem különbözne attól, ami egy államista monopólium esetén merül fel.) Nem végződnenek mindig lövöldözéssel az ilyen helyzetek? Ez igen valószínűtlen. Mindenekelőtt, a cégek közötti bármilyen erőszakos konfliktus költséges és kockázatos lenne – főleg akkor, ha ezek a cégek jelentős méretre tettek szert (amit fontos annak érdekében, hogy a lehetséges kliensek szemében a védelem hatékony biztosítójának tűnjenek). Ami még fontosabb: egy kompetitív rendszerben, ahol minden cég az önkéntes fogyasztói befizetések folytatólagosságától függ, minden csatát szándékosan támogatnia kell mindkét cég minden egyes fogyasztójának. Ha volna csak egyetlen személy, aki visszavonná a befizetéseit, mert nincs meggyőzve arról, hogy a szóban forgó konfliktusban szükséges a csata, azonnali gazdasági nyomás nehezedne a cégre, ami arra készítené, hogy a konfliktus békés megoldási módja után nézzen.³⁰ Tehát a védelem minden kompetitív termelőjének nagyon óvatosnak kellene lennie a konfliktusmegoldásban alkalmazott erőszakkal kapcsolatban. Ehelyett amennyiben a fogyasztók a békés megoldást pártolják, minden és mindegyik védelemtermelő nagy erőfeszítéseket fog tenni azért, hogy megadja ezt ügyfeleinek, és előzetesen mindenkit tájékoztat az arbitrációs folyamatokról, amiknek az ellentmondó állítások kiértékelése kapcsán felmerülő nézeteltérések esetén hajlandó magát és az ügyfeleit alávetni. És mivel egy ilyen tervezetet más cégek ügyfelei csak akkor vélnének működőképesnek, ha az efféle arbitrációs

³⁰ Hasonlítsa ezt össze az állammal, ami csatákba keveredhet mindenki szándékos támogatása nélkül, mivel jogában áll megadóztatni az embereket; és tegye fel magának a kérdést: magasabb vagy alacsonyabb volna-e a háború kockázata, ha az embernek jogában állna megszakítani az adóbefizetéseit, amikor úgy érzi, hogy az állam nem az ínyére valóan kezeli a külügyeit?

intézkedések kapcsán egyetértés uralkodna, természetes módon kifejlődne egy, az összes versengő védelemtermelő cég ügyfelei szerint elfogadható jogrendszer, ami irányítaná a cégek közötti kapcsolatot. Sőt, a konszenzussal összhangban lévő szabályok megalkotását sürgető gazdasági nyomás a konfliktusok helyénvaló kezelését illetően még ennél is nagyobb. Egy kompetitív rendszerben a független arbitrátorok – akiket a konfliktusok békés rendezésével bíznanak meg – a vitában álló két cég folytatólagos támogatásától függenének, amennyiben a cégek választhatnának – és választanának is – más bírókat, ha valamelyikük elégedetlen az arbitrációs munka eredményével. Tehát ezekre a bírókra nyomás nehezedne, hogy olyan megoldásokat találjanak a rájuk bízott problémákra, amelyek – ezesetben nem a törvényes eljárás, hanem a tartalom tekintetében – az érintett cégek összes kliense szerint elfogadhatók.³¹ Máskülönben az egyik vagy mindegyik cég vásárlókat veszítene, ami arra késztetné ezeket a cégeket, hogy más arbitrátorokhoz forduljanak, amikor szükségük van egyre.³²

De nem volna lehetséges a védelem előállításának kompetitív rendszerében, hogy egy védelemtermelő cég törvényen kívüli vállalattá váljon – azaz olyan vállalattá, amely – ügyfelei támogatásával – agresszorként viselkedik másokkal? Nyilván tagadhatatlan, hogy ez lehetséges – bár ismét ki kell hangsúlyozni, hogy az empirikus

³¹ Itt ismét megjegyezhető, hogy a lehető legmagasabb konszenzust élvező normák természetesen azok, amelyeket előfeltételez az argumentáció, és amelyek elfogadása egyáltalán lehetővé teszi a bármire vonatkozó konszenzust, amint azt fentebb vázoltam.

³² Ismét, vesse össze ezt az állami bírókkal, akik – mivel adókból fizetik őket, így viszonylag függetlenek a fogyasztók elégedettségétől – hozhatnak olyan ítéleteket, amelyeket nyilvánvalóan nem fogadhat mindenki el igazságosként; és tegye fel magának a kérdést, hogy magasabb vagy alacsonyabb lenne-e annak kockázata, hogy az igazságot nem derítik fel egy adott ügyben, ha az embernek mindig lehetőségében áll gazdasági nyomást gyakorolni, amikor úgy érzi, hogy egy bíró – aki egy nap talán az ő ügye felett fog bírászkodni – nem volt elég óvatos az ügy tényeinek összegyűjtésében és bírálatában, vagy nyíltan gazember volt.

társadalomtudományok birodalmában időzik az ember, és soha senki nem tudhatná ezt biztosra. Az a hallgatóságos kijelentés azonban, hogy egy védelmi cég törvényen kívüli vállalattá válásának lehetősége valahogyan a tisztán kapitalista társadalmi rend filozófiájának és gazdasági elméletének súlyos hiányosságát bizonyítja, hibás.³³

Először is emlékezzünk arra, hogy minden társadalmi rend folytatólagos fennmaradása – egy államista társadalmi rendé éppúgy, mint egy szintiszta piacgazdaságé – a közvéleménytől függ, a közvélemény egy adott állapota pedig mindig korlátozza, hogy mi történhet vagy mi nem, illetve mi történik több vagy kevesebb valószínűséggel meg. A közvélemény jelen állapota Nyugat-Németországban például igen valószínűtlenné, vagy akár lehetetlenné teszi azt, hogy a jelenlegi Szovjet típusú államista-szocialista rendszert a nyugat-német közösségre kényszerítsék. Egy ilyen rendszer támogatásának hiánya bukásra és összeomlásra ítélné azt. Az amerikai közvéleményt figyelembe véve még valószínűtlenebb, hogy egy hasonló próbálkozás valaha sikerrel járjon. Tehát ahhoz, hogy helyesen értelmezzük a törvényen kívüli vállalatok problémáját, a fenti kérdést a következőképpen kell megfogalmazni: Mennyire valószínű, hogy ilyesmi történne egy adott társadalomban az ottani közvélemény specifikus állapotában? Így megfogalmazva nyilvánvaló, hogy a válasznak különbözőnek kell lennie a különböző társadalmak esetén. Néhány helyen, ahol a szocialista eszme mélyen gyökeret vert a publikumban, nagyobb a valószínűsége az efféle agresszor vállalatok újbóli felbukkanásának, míg más társadalmakban sokkal kisebb az esélye. De akkor bármely adott esetben az államista rendszer folytatásánál jobb vagy rosszabb kilátásokkal kecsegtet a védelem előállításának kompetitív rendszere? Vegyük például az Egyesült Államokat. Tételezzük fel, hogy az állam egy rendelettel eltörli saját

³³ A következőkről lásd kivéltképp Rothbard, *For a New Liberty*, 233. oldaltól.

jogát az adókból finanszírozott védelem biztosítására, és bevezetik a védelem előállításának kompetitív rendszerét. A közvélemény adott állapotában mekkora lenne annak a valószínűsége, hogy törvényen kívüli termelők bukkannak fel és mi történne, ha megjelenének? A válasz nyilvánvalóan azon múlna, hogyan reagál a nyilvánosság erre a megváltozott helyzetre. Tehát először azt kell válaszolni azoknak, akik megkérdőjelezzik a védelem magánpiacát: Mi a helyzet veled? Mi lenne a te reakciód? Azt jelenti a törvényen kívüli vállalatoktól való félelmed, hogy ilyen helyzetben üzletet kötnél egy olyan védelem-termelővel, amely agresszorként viselkedett más személyek és a tulajdonuk ellen és tovább támogatnád, ha így tenné? A kritikus nyilván hallgatásba burkolózna ezen ellentámadás hallatán. De az ebben a személyes ellentámadásban rejlő szisztematikus kihívás még ennél is fontosabb. A helyzetben bekövetkező, felvázolt változás nyilvánvalóan változást idézne elő abban a költség-haszon struktúrában is, amivel minden döntéshozónak szembesülnie kell. A védelemtermelés kompetitív rendszerének bevezetése előtt törvényes volt az (állami) agresszióban való részvétel és annak támogatása. Most illegális lenne ez a tevékenység. Tehát az egyén lelkiismeretét figyelembe véve – ami minden döntést többé vagy kevésbé költséges színben tüntet fel (azaz az ember helyes viselkedésről vallott nézeteivel többé vagy kevésbé összhangban állóként) – költségesebbé válna egy olyan cég támogatása, ami kizsákmányolja azokat, akik nem hajlandóak önként támogatni a cselekedeteit. Ezt a tényt figyelembe véve feltételezni kell, hogy mindenhol, ahol kipróbálják ezt a társadalmi kísérletet megnövekedne azoknak a száma (még azokat is beleértve, akik máskülönben készséggel támogatnák az államot) akik immár egy olyan cég támogatására költenék a pénzüket, amelyik elkötelezte magát a becsületes üzleti tevékenység mellett. Ezzel szemben zuhanna azoknak a száma, akik még mindig elköteleződnének a kizsákmányolás – a mások kárára történő haszonszerzés – irányelvei mellett. Az, hogy ez a hatás mennyire lenne drasztikus, természetesen a közvélemény

állapotán múlna. A szóban forgó példa – az Egyesült Államok – esetében, ahol extrém széles körben elterjedt és mint magánerkölcs elfogadott a természetes tulajdonelmélet; ahol lényegében a libertárius filozófia az ország alapját képező ideológia és az oka annak, hogy olyan magaslatokat ért el, amilyeneket³⁴ – a hatás természetesen kiváltképp jelentős lenne. Ennek megfelelően a libertárius törvény védelmezése és érvényre juttatása mellett elkötelezett védelmi cégek tennének a közvélemény pártfogására és a legtöbb pénzügyi támogatásra szert. És míg igaz lehet, hogy néhányan – főleg azok, akik a régi rendből profitáltak – tovább támogatnák az agresszió politikáját, nagyon valószínűtlen, hogy elegendő lesz a létszámuk és a pénzügyi erejük ahhoz, hogy sikerrel járjanak. Ehelyett a valószínű kimenetel az volna, hogy a becsületes vállalatok szert tesznek – egyedül vagy törekvéseik egyesítésével, saját önkéntes fogyasztóik által támogatva – az ahhoz szükséges erőre, hogy szemmel tartsák az efféle törvényen kívüli termelők bárminemű felbukkanását és elpusztítsák őket akkor és amikor létrejönnek.³⁵

³⁴ Lásd Bernard Bailyn, *The Ideological Origins of the American Revolution*, 1967; Jackson Turner Main, *The Anti-Federalists: Critics of the Constitution*, 1961; Murray N. Rothbard, *Conceived in Liberty*, 1975-1979.

³⁵ Természetesen a biztosítótársaságok különösen fontos szerepet játszanának a törvényen kívüli cégek szemmel tartásában. Ahogyan Morris és Linda Tannehill írta (*The Market of Liberty*, 110-111. o.):

"A biztosítótársaságokat – akik nagyon fontos szektort képeznek bármely teljesen szabad gazdaságban – egy különleges ösztönző készítené arra, hogy elhatárolják magukat minden agresszortól, illetve hogy ellenük használják jelentős üzleti befolyásukat. Az *agresszív erőszak értékvesztést eredményez*, és a biztosítóipar szenvedné el az efféle értékvesztéssel járó összes megnövekedett költséget. Egy féktelen agresszor egy két lábon járó hátrány, és egyetlen biztosítótársaság – álljon bármilyen távol az eredeti agressziótól – sem kívánná fenntartani annak kockázatát, hogy az agresszor legközelebb a saját ügyfeleit támadja meg. Emellett az agresszorok és a velük érintkezők nagyobb valószínűséggel keverednek erőszakos szituációkba, tehát rossz biztosítási kockázatot jelentenek. Egy biztosítótársaság valószínűleg nem volna hajlandó ilyen embereket biztosítani attól az előrelátó kívánságtól vezérelve,

hogy minimalizálják a jövőbeli veszteséget, amit az agressziójuk okozhat. De a biztosítótársaság még akkor is arra kényszerülne, hogy drasztikusan növelje a prémiumukat vagy teljesen felmondja a biztosításukat annak érdekében, hogy elkerüljék az erőszakos hajlamuk által okozott extra kockázatokat, ha nem előrelátás vezérelné. Egy kompetitív gazdaságban egyetlen biztosítótársaság sem engedhetné meg magának, hogy folytatólagos biztosítást nyújtson az agresszoroknak és azoknak, akik agresszorokkal állnak kapcsolatban, majd egyszerűen a becsületes fogyasztókra terhelje a költségeket; ezek a fogyasztók egyhamar tiszteletreméltóbb cégekhez vándorolnának akik megengedhetnék maguknak, hogy kevesebbet kérjenek a biztosításaikért."

Kedves olvasónk,

Bármennyire is fontosnak találjuk a szabadság üzenetét és annak elterjesztését Magyarországon, sajnos képtelenek vagyunk tartósan önerőből, a segítséged nélkül csinálni.

Kérjük, támogasd az oldalunkat egy egyszeri összeggel, vagy iratkozz fel egy havonta automatikusan ismétlődő támogatásra [ide kattintva](#).